

Susanne Malchau Dietz
Sygeplejehistoriker, PhD
Nordre Fasanvej 78, 4.th.
2000 Frederiksberg
s-malchau@mail.tele.dk
Mobil 21 51 52 38

Frederiksberg, den 15. september 2025

Vejnavne ved Aarhus Amtssygehus vejnavne Sygeplejersker / diakonisser med signifikant betydning for Aarhus Amtssygehus

Indledning

Det var diakonisser fra Diakonissestiftelsen, som introducerede den faglærte sygepleje på Aarhus Amtssygehus så tidligt som 1885, den sidste diakonisse søster Ada forlod sygehuset i 1971.

De diakonisser / sygeplejersker som lægger navn til vejnavnene sikrede sammen, at Aarhus Amtssygehus fik elitær position i dansk sygepleje (herunder uddannelsen). De sikrede at amtssygehuset sygeplejefaglige position var sikret for fremtiden (og deres efterfølgere). De sikrede også, at Diakonissestiftelsens grundlæggende værdier for omsorg blev en gennemgående tråd i sygeplejeuddannelse og praktik, hospitalets virke. Det kan ikke undre at sygeplejersker uddannet på Aarhus Amtssygehus var meget eftertragtede.

Det skal tilføjes at jeg personlig har kendt sr. Grethe og Elisabeth Houe. Jeg er uddannet sygeplejerske fra Aarhus Amtssygehus 1975 og anæstesisygeplejerske 1979. Jeg er senere blevet historiker (PhD) og har forsket i de religiøse ordners betydning for opbygningen af velfærdsstatens omsorgssystemer, herunder dansk sygeplejerskeuddannelse, jeg har skrevet en lang række sygeplejerske biografier. Dertil Diakonissestiftelsens historie og de katolske hospitalers historie (se referencer). Yderligere oplysninger om mig i Kraks Blå Bog.

Søster Clara Christiansen (f. 12.7.1878 – d. 15.4.1971)

Stilling: Oversygeplejerske (inkl. ansvar for sygeplejeuddannelsen) 1927-1943

Biografi: Søster Clara Christiansen var Aarhus Amtssygehus' første ledende sygeplejerske udnævnt i 1927. Hun var diakonisse og udsendt fra Diakonissestiftelsen, hvor hun havde gennemgået uddannelse i sygepleje og diakoni. Hun var således involveret i den årelange proces, hvor det gamle amtssygehus fra 1882 på Ingerslev Boulevard i 1935 afløstes af det nye amtssygehus med 300 sengepladser. Den betragtelige udvidelse er antageligt begrundelsen for, at Diakonissestiftelsen fordoblede antallet af udsendte diakonisser til sygehuset fra 8 –16 i samme periode. Diakonisserne sad alle i ledende stillinger. Søster Claras efterfølger søster Grethe Scheuer har fortalt: "Søster Clara havde fået teoretisk uddannelse, hun havde evner, og hun var en fantastisk diplomat. Hun kunne snakke med overlægerne, så de troede de havde ret, men faktum er, at hun på den måde fik gennemført det hun ville" (upubliceret interview 1994). Søster Clara etablerede en sygeplejeuddannelse med forbillede i Diakonissestiftelsens og med etikken som et grundlæggende fundament. Hun underviste selv i faget ud fra et svensk kompendium "Timer i Sygeplejeetik" (som søster Grethe Scheuer oversatte til dansk). Hun pegede selv på søster Grethe Scheuer som sin efterfølger.

Søster Clara var nordjyde, hun indtrådte som prøvesøster 25.11.1908, optaget 26.5.1909, indviet 3.10.1915

Søster Grethe Scheuer (f. 31.7.1905 – d. 6.3.1995)

Stilling: Oversygeplejerske / Forstanderinde for sygeplejen (inkl. sygeplejeuddannelsen) 1943 -1969

Biografi: Søster Grethe Scheuer indtrådte som prøvesøster på Diakonissestiftelsen i 1924 og hun gennemgik de følgende fire år husets uddannelse i diakoni og sygepleje. Hun modtog indvielse som diakonisse i 1928 og blev straks herefter udsendt til Aarhus Amtssygehus. Det var tænkt som en kort periode, og lysten var ikke stor, da hun fik at vide, at hun skulle være den kirurgiske overlæge Johannes Fabricius-Møllers sekretær. Det fandt moderhuset (Diakonissestiftelsens ledelse) praktisk eftersom søster Grethe var uddannet rigsdagsstenograf inden hun indtrådte. Sådan blev det og søster Grethe har fortalt, at hun skulle minde sig selv om at en diakonissedyd var at være lydig. Men hun rejste til Århus og blev på trods af en sygeplejerskeuddannelse i bagagen sekretær for overlæge Fabricius-Møller. Når han ikke havde brug for hende, fik hun forefaldende arbejde som laboratoriesygeplejerske og narkotisør. Med tiden fik hun også opgaver ved oversygeplejerske søster Clara Christiansen herunder undervisning af sygeplejeelever. Søster Clara så hendes potentiale. Der gik en række år og skelsættende blev den dag i 1942, hvor søster Clara inviterede søster Grethe til sine private stuer og der sad sygehusinspektør Holger Pedersen også. De var blevet enige om, at søster Grethe skulle efterfølge søster Clara på posten som oversygeplejerske, altså overtage alt ansvar for sygeplejen på hospitalet samt sygeplejeuddannelsen. Søster Grethe var betænkelig. Hun var blot 37 år og blandt de yngste af de 19 diakonisser, der på det tidspunkt var udsendt til Aarhus Amtssygehus. Men hun modtog udnævnelsen som oversygeplejerske og tiltrådte i 1943. Aarhus Amtssygehus fulgte den gængse udvikling i datidens stillingskategorier og det betød søster Grethe blev forstanderinde for sygeplejen ca. 1950. Stillingen omfattede fortsat hospitalets sygepleje og uddannelsen. Søster Grethe udviklede uddannelsen og havde allerede fastslået dens elitære position, da den omfattende reform gennem Lov om sygeplejersker i 1956 blev introduceret. Loven og de efterløbende anordninger mv. indebar at landets ca. 110 hospitalsskoler blev erstattet af 33 sygeplejerskoler godkendt af sundhedsstyrelsen. Aarhus amts sygeplejerskole var blandt de første, der blev godkendt og den nye uddannelsesplan trådte i kraft april 1958. Søster Grethe var fortsat forstanderinde både for sygeplejen og den nye sygeplejerskole – og ville gerne have fortsat sådan. Det lå dog i kortene at stillingen skulle deles, så hun sikrede at to af hendes ”egne elever”, nemlig dimittender fra holdet uddannet 1950-1953 på Aarhus Amtssygehus skulle løfte arven efter hende. Elisabeth Houe blev udnævnt som skoleforstanderinde i 1967 og Mariane Gammelgaard som forstanderinde for sygeplejen i 1969. Søster Grethe sad på posten i 28 år, altså til 1969. Hun boede herefter en årrække en lejlighed i Langenæs i Århus og var involveret i kirkeligt frivilligt arbejde. Men på et tidspunkt flyttede hun hjem til Diakonissestiftelsen og tilbragte sine sidste leveår på Søster Sophies Minde, som var Diakonissestiftelsens alderdomshjem for pensionerede søstre. (Væsentlige data fra Susanne Malchau upubliceret interview 1994 med søster Grethe og samtaler med Mariane Gammelgaard ca. 2016).

Søster Grethe var en vigtig pioner i dansk sygepleje. Hun sikrede Aarhus Amtssygehus en elitær position indenfor sygepleje og sygeplejerskeuddannelse. Hun opbyggede et solidt netværk i landets toneangivende sygeplejekredse. Hun tog videreuddannelse på Kursus ved Aarhus Universitet (Danmarks Sygeplejerskehøjskole) i 1942 og hun foretog adskillige studierejser til sygeplejerskoler i udlandet bl.a. USA, Sverige og Finland. Hun skrev artikler i Tidsskrift for Sygepleje om uddannelsesmæssige forhold, men også om sygeplejefagets kerneopgave den patientnære omsorg og en kristen sygeplejetik. Det udløste en større debat, da hun i 1942 argumenterede for, at det døende menneske fik fortalt sandheden om sin tilstand. Søster Grethe videreførte og udviklede sin forgænger søster Clara Christiansens værk, og med det Diakonissestiftelsens grundlæggende værdier og sygeplejetænkning. Under søster Grethes lederskab overhalede Aarhus Amts(sygehus) sygeplejerskole Diakonissestiftelsens, som første valg blandt mange piger. De søgte først Diakonissestiftelsen efter afslag fra Aarhus amts(sygehus) sygeplejerskole.

Elisabeth Houe (f. 1927- d. 1998) (kaldet Lis Houe)

Stillings: Skoleforstanderinde ved Aarhus amts sygeplejeskole 1967 - 1989

Biografi: Lis Houe blev uddannet som sygeplejerske ved Aarhus Amtssygehus 1950-1953. Efterfølgende arbejdede hun nogle år som sygeplejerske på Diakonissestiftelsen og derefter på Aarhus Amtssygehus. I 1957 tog hun videreuddannelse som sygeplejelærer ved Danmarks Sygeplejerskehøjskole ved Aarhus Universitet. Hun var derefter udsendt af DMS til Tanzania i en årrække. I 1967 blev hun skoleforstanderinde ved Aarhus amts sygeplejeskole og hun sad i stillingen frem til 1989. Hun var livet igennem optaget af at dygtiggøre sig gennem videregående studier og hvad Danmark ikke kunne tilbyde, kunne udlandet. Hun studerede således sygepleje ved Seattle University, Washington, USA 1963-64 og ved Edinburgh University i Skotland 1977-78. I 1996 blev hun cand.phil. Lis Houe førte på eksemplarisk vis søster Grethes værk videre og ind i den moderne sygeplejetænkning. Hun fik således i 1972 tilladelse til at lave en forsøgsordning med uddannelsen, så den var tilrettelagt efter den amerikanske sygeplejeteoretiker Virginia Hendersons grundlæggende sygeplejeprincipper. Det var i alt væsentligt sådan uddannelsen kom til at se ud på landsplan med Kgl. Anordning om Sygeplejerskeuddannelsen i 1979. Lis Houe fulgte sine elevers liv og velfærd tæt og omsorgsfuldt. Hun bevarede livslang kontakt med sit forbillede og nære ven søster Grethe Scheuer og hun fastholdt skolens traditioner og værdigrundlag, som indført af diakonisserne fra Diakonissestiftelsen.

Litteratur og kildemateriale

Engle og harper – et festskrift til Diakonissestiftelsens 125 års dag. Hernov, 1988. (Interview med søster Grethe Scheuer)

Gammelgaard, Marianne: Gruppepleje, Tidsskrift for Sygepleje 1967, s. 68

Haahr, Doron. *På stuegang i Aarhus. Historien om byens hospitaler.* Aarhus Universitetshospital / Den gamle by, 2016

Houe, Elisabeth - <https://calisphere.org/item/4e4f478c01f70646bde80d3021173379/>

Madsen, Poul Bastrup. *Turnus på Århus Amtssygehus 1945-46* (u. år)
<https://auhist.au.dk/fileadmin/www.auhist.au.dk/filer/Bastrup-Madsen-1.pdf>

Malchau Dietz, Susanne. *Køn, kald og kompetencer. Diakonissestiftelsens kvindefællesskab og omsorgsuddannelser 1863-1955.* Nyt Nordisk Forlag, 2013

Malchau, Susanne. *Kærlighed er tjeneste. Søster Benedicte Ramsing – en biografi.* Dansk Sygeplejeråd, 1998

Malchau, Susanne. *Sygepleje af døende – i et kvindehistorisk perspektiv 1926-1965.* Skrift-Serie fra Danmarks Sygeplejerskehøjskole, nr. 6, 1993. (specialeafhandling den sygeplejefaglige kandidatuddannelse)

”Mariane Gammelgaard”: Samtaler med Susanne Malchau Dietz i 2016.

Obling, Gudrun og Elisabeth Houe. Ønsker samfundet en veluddannet sygeplejerske? *Tidsskrift for Sygepleje* 1980, s. 17-24

”Søster Grethe Scheuer”. Interview af søster Grethe ved Susanne Malchau 10.2.1994 (ikke publiceret)

Scheuer, søster Grethe. ”Hvor meget skal patienten have at vide om sin tilstand?” *Tidsskrift for Sygepleje*, 1943, s. 60

”Timer i Sygeplejeetik”, signeret Søster Clara Christiansen 1935-1941, oversat fra svensk af Søster Grethe Scheuer (ikke publiceret kompendium).

Århus Amtssygehus 1935-1985 (jubilæumsbog).